

กสม. ๓

ข้อเสนอแนะ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้อเสนอแนะ ที่ ๑๗๕/๒๕๖๘

เรื่อง ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน กรณีการดำเนินคดีในศาลทหาร

ผู้ร้อง -

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นสมควรให้จัดทำข้อเสนอแนะ

ผู้ถูกร้อง -

๑. ความเป็นมา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนจากผู้ร้องซึ่งเป็นพลเรือนกระทำความผิดในพื้นที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก และถูกดำเนินคดีในศาลทหาร เมื่อศาลพิพากษาแล้วไม่สามารถอุทธรณ์คำสั่งได้ ตามมาตรา ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘

กสม. พิจารณาแล้วเห็นว่า กรณีดังกล่าวมีประเด็นเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลทหารและการอุทธรณ์หรือฎีกาในศาลทหาร ซึ่งมีกระบวนการและวิธีพิจารณาคดีแตกต่างจากศาลยุติธรรมในระบบกฎหมายทั่วไป โดยเฉพาะการนำพลเรือนเข้าสู่การพิจารณาคดีในศาลทหารและการประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจมีผลกระทบต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้บทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงมีมติให้จัดทำข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) มาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒

/๒. การดำเนินการ...

๒. การดำเนินการ

กสม. ได้ศึกษาข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย หลักการสิทธิมนุษยชน เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา ดังนี้

๒.๑ ข้อมูลประกอบการพิจารณา

๒.๑.๑ เรื่องร้องเรียนที่ ๖๔๒/๒๕๖๖ ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๖

๒.๑.๒ วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษา”^๑

๒.๑.๓ วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลทหาร”^๒

๒.๑.๔ บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เรื่องเสร็จที่ ๔๘๓/๒๕๖๘ เดือนเมษายน ๒๕๖๘

๒.๒ หลักกฎหมาย และมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒.๒.๒ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๕๘

๒.๒.๓ กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗

๒.๒.๔ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

๒.๒.๕ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)

๒.๒.๖ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals, United Nations Economic and Social Council

๒.๒.๗ หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญให้แตกต่างกัน^๓

/๒.๓ หลักเกณฑ์...

^๑ วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษา”, โดย ชัยยุทธ ลิขสิทธิ์วัฒน์กุล, หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ปีการศึกษา ๒๕๕๙.

^๒ วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลทหาร”, โดย โกเมศ สุปงกช, หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ปีการศึกษา ๒๕๕๕.

^๓ บรรเจิด สิงคะเนติ, (๒๕๖๒), *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ ๖), วิญญูชน, น. ๑๕๙-๑๖๐.

๒.๓ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับศาลทหารในต่างประเทศ

๒.๓.๑ ฝรั่งเศส ในเวลาปกติ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะเมื่อมีการส่งกองกำลังทหารออกไปปฏิบัติการนอกประเทศ และจำเป็นทหาร ส่วนในเวลาสงคราม ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเหนือพื้นที่ควบคุมของกองกำลังทหารโดยไม่จำกัดตัวบุคคล^๔ และสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นได้โดยตรงต่อศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลพลเรือน

๒.๓.๒ เยอรมนี ศาลอาญาทหารจะจัดตั้งขึ้นในช่วงการประกาศภาวะฉุกเฉินหรือสงคราม โดยมีอำนาจเหนือบุคคลที่เป็นทหารที่ออกไปปฏิบัติการนอกประเทศหรือบนเรือรบเท่านั้น ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเรือนกระทำความผิด และสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหารได้ต่อศาลสหพันธ์คดีทั่วไปซึ่งเป็นศาลพลเรือน^๕

๒.๓.๓ สหรัฐอเมริกา ศาลทหารมีเขตอำนาจเหนือเฉพาะบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารโดยครอบคลุมทั้งการกระทำผิดวินัยทหารและการกระทำความผิดที่มีโทษทางอาญา^๖ และไม่มีอำนาจพิจารณาการกระทำความผิดของพลเรือนในทุกกรณี ส่วนการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้น สามารถอุทธรณ์ต่อผู้มีอำนาจตั้งศาล นายทหารพระธรรมนูญ เจ้ากรมพระธรรมนูญ และศาลทหารชั้นทบทวน ศาลทหารชั้นอุทธรณ์^๗

๒.๓.๔ อังกฤษ ศาลทหารมีอำนาจเหนือคดีความผิดอาญาทหาร (service offences) เช่น การฝ่าฝืนคำสั่ง ละทิ้งหน้าที่ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสม^๘ ไม่มีอำนาจพิจารณาการกระทำความผิด
/ของพลเรือน...

^๔ Code de justice militaire, Article 1-3

^๕ Basic Law for the Federal Republic of Germany, Article 96

(2) The Federation may establish federal military criminal courts for the Armed Forces. These courts may exercise criminal jurisdiction only during a state of defence or over members of the Armed Forces serving abroad or onboard warships. Details shall be regulated by a federal law. These courts shall be under the aegis of the Federal Minister of Justice. The judges officiating there as their primary occupation shall be persons qualified to hold judicial office.

(3) The supreme court of review from the courts designated in paragraphs (1) and (2) of this Article shall be the Federal Court of Justice.

^๖ Rule 201. Jurisdiction in general

(a) Nature of courts-martial jurisdiction.

(1) The jurisdiction of courts-martial is entirely penal or disciplinary.

(2) The UCMJ applies in all places.

^๗ Uniform Code of Military Justice, Article 60, 64, 66, 69

^๘ Armed Forces Act 2006, Section 50

ของพลเรือน โดยสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหาร (Court Martial) ต่อศาลทหารชั้นอุทธรณ์ได้ (Court Martial Appeal Court: CMAC)^๙

๒.๔ ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิของ กสม.

๒.๔.๑ นางสาวพรเพ็ญ คงขจรเกียรติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ให้ความเห็นเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๖ สรุปได้ดังนี้

๑) พลเรือนไม่ควรถูกดำเนินคดีในศาลทหารไม่ว่ากรณีใด เนื่องจากรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหารเหมาะสมกับความผิดที่เกี่ยวกับภารกิจทางการทหารหรือวินัยทหาร การกำหนดให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีต่อบุคคลซึ่งเป็นพลเรือน จึงไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒) การให้พลเรือนดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารเป็นอุปสรรคต่อการอำนวยความสะดวกเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การพิจารณาคดีล่าช้าขาดความต่อเนื่อง การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีหรือการสืบพยานลับหลังจำเลยซึ่งขัดต่อหลักการพิจารณาโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย รวมถึงปัญหาการใช้ดุลพินิจอนุญาตหรือไม่อนุญาตระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งกระทบต่อหลักประกันแห่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

๓) การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา ในกรณีมีการประกาศกฏอัยการศึกแม่ประเทศ ไม่อยู่ในภาวะสงครามนั้น กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพของคู่ความ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับหลักการทบทวนคำพิพากษา ตาม ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคห้า รวมถึงหลักความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๔) องค์ประกอบของศาลทหารไม่สอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ประกอบกับอัยการทหารและตุลาการศาลทหารต่างอยู่ภายใต้สังกัดกรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม ส่งผลต่อความโปร่งใสของการปฏิบัติหน้าที่และกระทบต่อความน่าเชื่อถือของศาลทหาร

๒.๔.๒ ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย ให้ความเห็นเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๘ สรุปได้ดังนี้

๑) ศาลทหารควรมีอำนาจพิจารณาคดีเฉพาะความผิดต่อกฎหมายอาญาทหาร กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการทหารเท่านั้น เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหาร

/๒) ศาลทหาร...

^๙ Armed Forces Act 2006, Section 273

๒) ศาลทหารไม่ควรมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเรือนเป็นผู้กระทำความผิด การกำหนดให้คดีที่พลเรือนซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลทหารทั้งที่ปกติอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมนั้น ส่งผลให้บุคคลที่กระทำความผิดฐานเดียวกันไม่ได้รับการพิจารณาคดีที่เหมือนกัน ไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และกติกา ICCPR ข้อ ๑๔

๓) อัยการทหารควรมีอำนาจร้องขอต่อศาลทหารแทนผู้เสียหายเพื่อสั่งให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทน ได้เช่นเดียวกับศาลพลเรือน และหากผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลทหารเอง ผู้เสียหายควรมีสิทธิร้องขอให้คืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทนได้ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

๔) ที่มาและโครงสร้างของศาลทหารซึ่งอยู่ในระบบบังคับบัญชา ย่อมส่งผลต่อความโปร่งใส และความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะองค์คณะตุลาการศาลทหารที่ขาดความเป็นอิสระ จึงขาดสาระสำคัญของการใช้อำนาจทางตุลาการ ซึ่งเป็นเสาหลักของอำนาจอธิปไตย

๓. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กสม. ได้พิจารณาบทบัญญัติของกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน และความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว เห็นว่า

๓.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร โดยจะยึดถือเขตอำนาจของศาลเหนือตัวบุคคลผู้กระทำความผิด มิใช่เขตอำนาจเหนือเขตท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้นหรือประเภทของลักษณะความผิดที่ได้กระทำลงดังเช่นเขตอำนาจของศาลพลเรือน ประกอบกับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๓^{๑๐} กำหนดให้ในเวลาปกติ ศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเรือนกระทำความผิด แต่มีอำนาจพิจารณาคดีที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารกระทำความผิดต่อ

/กฎหมาย...

^{๑๐} มาตรา ๑๓ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะที่กระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา และมาตรา ๓๖^{๑๑} กำหนดให้ ในเวลาไม่ปกติ เช่น มีการรบหรืออยู่ในภาวะที่มีศึกสงครามหรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก หากพลเรือนกระทำความผิดทางอาญา อาจตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารได้ ทั้งนี้ คดีที่ได้พิจารณาพิพากษาโดยศาลทหารในเวลาไม่ปกติดังกล่าวไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ตามมาตรา ๖๑ วรรคสอง^{๑๒} นอกจากนี้ การดำเนินคดีอาญาในศาลทหารไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายหรืออัยการทหารขอคืนทรัพย์หรือชดใช้ราคาทรัพย์ให้แก่ผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาดังเช่นศาลพลเรือน ซึ่งเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรม

๓.๒ เมื่อพิจารณาหลักการสากลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีในศาลทหาร พบว่า ศาลทหารมีเขตอำนาจที่ค่อนข้างจำกัด และต้องมีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ คือ

๓.๒.๑ เขตอำนาจของศาลทหารต้องจำกัดอยู่เพียงความผิดด้านทหารที่กระทำโดยทหาร^{๑๓}

๓.๒.๒ ศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาคดีที่ทหารถูกกล่าวหาว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เนื่องจากเป็นความผิดอาญาปกติและอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมปกติ^{๑๔}

๓.๒.๓ ศาลทหารไม่ควรมีอำนาจพิจารณาคดีพลเรือน เว้นแต่เมื่อไม่มีศาลพลเรือนอยู่หรือเมื่อการพิจารณาคดีในศาลพลเรือนไม่อาจกระทำได้^{๑๕}

๓.๒.๔ ผู้เสียหายหรือผู้ที่ถูกทหารละเมิดสิทธิต้องสามารถเข้าถึงกระบวนการพิจารณาได้ด้วยตนเอง^{๑๖}

๓.๓ การดำเนินคดีในศาลทหารของไทย จึงมีประเด็นที่อาจกระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพของคู่ความ ๕ ประเด็น ดังนี้

/๓.๓.๑ การพิจารณา...

^{๑๑} มาตรา ๓๖ ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้ที่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีกก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

เมื่อหมดภาวะการรบหรือสถานะสงครามหรือเลิกใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาลหรือที่ยังมิได้ฟ้อง แต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจสั่งโอนคดีหรือส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดียังศาลทหารแห่งอื่นได้และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้มีอำนาจและหน้าที่ดังศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

^{๑๒} มาตรา ๖๑ วรรคสอง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๓ ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

^{๑๓} หลักการที่ ๘ ของ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals

^{๑๔} หลักการที่ ๙ ของ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals

^{๑๕} หลักการที่ ๕ ของ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals

^{๑๖} หลักการที่ ๕ ของ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals

๓.๓.๑ การพิจารณาคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

๑) ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในขณะที่กระทำผิด และในความผิดต่อกฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา รวมถึงความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๓^{๑๗} และมาตรา ๑๖^{๑๘}

๒) การที่ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร กระทำผิดตามกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญานอกจากกฎหมายอาญาทหาร เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นต้น ซึ่งเป็นความผิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการทหาร จึงขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐^{๑๙} และไม่สอดคล้องกับหลักการที่ ๘ ของ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals เนื่องจากทหารในอีกสถานะหนึ่งคือประชาชนทั่วไป ย่อมมีสถานะเสมอกันในกฎหมายกับพลเรือนและจะถูกเลือกปฏิบัติไม่ได้ เมื่อบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารกระทำความผิดต่อกฎหมายของฝ่ายพลเรือน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการทหาร จึงควรได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาลเดียวกับพลเรือนที่กระทำความผิดต่อกฎหมายนั้น

๓) ดังนั้น จึงควรกำหนดให้ศาลทหารในเวลาปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาลงโทษ เฉพาะผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาทหาร กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร และกฎหมายอื่นในทางอาญา ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ในขณะที่กระทำผิด โดยไม่รวมถึงการกระทำความผิดตามกฎหมายอื่นในทางอาญาที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ทหาร

๓.๓.๒ การพิจารณาคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นพลเรือน

๑) โดยปกติ เมื่อพลเรือนกระทำความผิดอาญา การดำเนินคดีจะเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม แต่เมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกและผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

/คดีอาญา...

^{๑๗} อ่างแล้ว, เชิงอรรถที่ ๑๐

^{๑๘} มาตรา ๑๖ ได้กำหนดบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ๘ ประเภท เช่น นายทหารชั้นสัญญาบัตร นายทหารประทวน นักเรียนทหาร พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เกลียดศึก ฯลฯ

^{๑๙} มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

คดีอาญาตามที่บัญญัติไว้ในบัญชีต่อท้ายกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ แล้ว พลเรือนผู้กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในบัญชีต่อท้ายจะต้องถูกพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร แม้ความผิดนั้นในเวลาปกติจะอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมก็ตาม^{๒๐}

๒) ตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๕๗ ได้เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลจึงใช้กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ดังกล่าว โดยผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกสามารถประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ เพิ่มเติมได้ ประกอบกับเมื่อมีการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศกำหนดให้ความผิดบางประเภทอยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลทหาร^{๒๑} เช่น ความผิดต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา ๑๑๓ ถึงมาตรา ๑๑๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา ความผิดฐานมีหรือใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่ใช้เฉพาะแต่การสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ เป็นต้น ส่งผลให้ระหว่างวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ถึงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ มีพลเรือนถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ๑,๗๑๖ คดี รวมผู้ต้องหาและจำเลย ๒,๑๗๗ คน^{๒๒}

๓) การกำหนดให้คดีที่พลเรือนซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมาอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลทหารทั้งที่ปกติอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมนั้น ส่งผลให้บุคคลที่กระทำความผิดฐานเดียวกันไม่ได้รับการพิจารณาคดีที่เหมือนกัน โดยเฉพาะกรณีมีการประกาศกฎอัยการศึกทั้งที่ประเทศไม่ได้อยู่ในภาวะสงคราม ดังเช่นกรณีการประกาศกฎอัยการศึกในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้สถานการณ์ในบางพื้นที่แตกต่างไปจากสถานการณ์ปกติ แต่เมื่อพิจารณาถึงความได้สัดส่วนระหว่างความสงบเรียบร้อยของประเทศกับการปฏิบัติที่ขัดต่อหลักความเสมอภาคอันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เห็นว่าเป็นการกระทบต่อสาระสำคัญของสิทธิเกินจำเป็น ไม่สอดคล้องกับกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ และหลักการที่ ๕ ของ Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals และทำให้พลเรือนดังกล่าวถูกจำกัดสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา เป็นต้น

/๔) นอกจากนี้ ...

^{๒๐} มาตรา ๗ ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญา และผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกและในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อ หรือแต่บางข้อ และหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้ ทั้งมีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกประกาศดังกล่าวด้วย

^{๒๑} คำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๓๗/๒๕๕๗ ที่ ๓๘/๒๕๕๗ และที่ ๕๐/๒๕๕๗

^{๒๒} ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. พลเรือนยังคงขึ้นศาลทหาร : เปิดสถิติคดีพลเรือนในศาลทหาร ปีที่ ๓, สืบค้นจาก <https://tlhr2014.com/archives/3498>, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘.

๔) นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการพิจารณาของศาลทหารในต่างประเทศ พบว่า ฝรั่งเศส เยอรมนี อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ไม่ให้พลเรือนที่กระทำความผิดอาญาได้รับการพิจารณาคดี โดยศาลทหาร เว้นแต่กรณีเกิดภาวะสงครามในความผิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติเท่านั้น^{๒๓} ซึ่งเป็นไปตามหลักความจำเป็นและได้สัดส่วนเมื่อเทียบระหว่างภาวะสงครามกับความสงบเรียบร้อยของประเทศ

๕) ดังนั้น จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๓๖^{๒๔} โดยกำหนดให้ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก เฉพาะกรณีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในภาวะสงครามเท่านั้น แต่หากประเทศไม่ได้ตกอยู่ในภาวะสงคราม การดำเนินคดีอาญากับพลเรือนควรพิจารณาในศาลยุติธรรมและมีกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๓.๓.๓ การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

๑) การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาของศาลทหารและศาลพลเรือน มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในศาลพลเรือน ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจร้องขอให้ศาลพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน โดยพนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอแทนผู้เสียหายได้ตามฐานความผิดที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๓ แต่ในศาลทหารนั้น ผู้มีอำนาจร้องขอให้คืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือค่าสินไหมทดแทน คืออัยการทหารเท่านั้น และศาลทหารจะพิพากษาได้เฉพาะการคืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่รัฐบาลเท่านั้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๕๑^{๒๕} และมาตรา ๕๓^{๒๖} อีกทั้งไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจอัยการทหารร้องขอให้คืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายได้ดังเช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๒) ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม กลับถูกจำกัดสิทธิโดยไม่มีอำนาจร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ส่งผลให้ผู้เสียหายต้องไปฟ้องร้องต่อศาลพลเรือนเพื่อเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง

/ทั้งที่...

^{๒๓} อ่างแล้ว, เจริญธรรมที่ ๑.

^{๒๔} อ่างแล้ว, เจริญธรรมที่ ๑๑.

^{๒๕} มาตรา ๕๑ เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำความผิด

^{๒๖} มาตรา ๕๓ ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้

ทั้งที่มูลค่าความแห่งคดี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นเหตุให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดได้รับการเยียวยาล่าช้าและต้องเสียค่าใช้จ่ายเกินสมควร เช่น ค่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าเอกสารต่าง ๆ เป็นต้น อันเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรม และไม่สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๘^{๒๗}

๓) ดังนั้น จึงควรแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวโดยให้อัยการทหารมีอำนาจร้องขอต่อศาลทหารแทนผู้เสียหาย เพื่อสั่งให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ เช่นเดียวกับศาลพลเรือน และหากผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลทหารเอง ก็ให้มีสิทธิร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ด้วย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๘

๓.๓.๔ การอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหาร

๑) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ศาลทหารในเวลาที่มีการรบหรือภาวะสงครามหรืออยู่ระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึก โดยคดีที่พิจารณาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ตามมาตรา ๖๑ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ เนื่องจากในสถานการณ์หรือภาวะบ้านเมืองที่มีการรบหรือมีสงคราม การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารต้องรวดเร็วเด็ดขาดกว่าเวลาปกติ ตามหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติการทางทหารให้บ้านเมืองปลอดภัยกลับสู่ความสงบเรียบร้อย^{๒๘}

๒) อย่างไรก็ตาม ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ นั้น รวมถึงเวลาที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกด้วย ซึ่งการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา กรณีมีการประกาศกฎอัยการศึกแม้ประเทศไม่อยู่ในภาวะสงครามนั้นกระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพของคู่ความในศาลทหาร เนื่องจากการจำกัดสิทธิในการต่อสู้คดีของคู่ความเกินจำเป็น ไม่ได้สัดส่วนกับความจำเป็นทางทหาร ประกอบกับเมื่อซึ่งนำหน้าระหว่างการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ความสงบเรียบร้อยของประเทศ กับสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ถูกกระทบ เมื่ออยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว เห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่ต้องจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาดังเช่นกรณีประเทศอยู่ในภาวะ

/สงคราม...

^{๒๗} มาตรา ๖๘ รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

^{๒๘} ปริญญา จิยะจันทน์. (๒๕๖๕). สิทธิอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติกรณีการประกาศใช้กฎอัยการศึก โดยประเทศมิได้อยู่ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม. น. ๑, สืบค้นจาก <https://library.coj.go.th/th/media/61081/media-61081.html>, เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๘.

สงคราม เนื่องจากขัดต่อหลักการทบทวนคำพิพากษา หลักความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ตลอดจนไม่สอดคล้องกับกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคห้า ที่กำหนดให้บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา มีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับ เหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย

๓) ดังนั้น เพื่อให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันของสิทธิในการอุทธรณ์ระหว่างคู่ความ ในศาลทหารกับศาลพลเรือน จึงควรแก้ไขบทบัญญัติมาตรา ๖๑ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ ให้สามารถอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติได้ หากเป็นกรณีที่มีประกาศกฎอัยการศึกโดยประเทศมิได้อยู่ในเวลาที่มีการรบหรือภาวะสงคราม

๔) แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๘^{๒๙} ซึ่งอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่..) พ.ศ. ที่กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่ง ของศาลทหารในเวลาไม่ปกติกรณีที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกซึ่งไม่อยู่ในเวลาที่มีการรบหรือ ภาวะสงคราม สามารถอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลทหารสูงสุด (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๖๑ วรรคสอง) ซึ่งหลักการ ของร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการคุ้มครองสิทธิอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความให้ได้รับการพิจารณาทบทวน การลงโทษและคำพิพากษาโดยศาลที่สูงกว่า และสอดคล้องกับกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคห้า โดยเมื่อเดือน เมษายน ๒๕๖๘ คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๑๑) ได้ตรวจพิจารณาร่างแล้วเสร็จ และส่งให้คณะกรรมการ ประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรต่อไป^{๓๐}

๕) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๖๒ บัญญัติว่า “ในคดีที่ศาลทหารกลางพิพากษายืนตามศาลทหารชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือพิพากษา ยืนให้ลงโทษ หรือแก้ไขเล็กน้อย และลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกิน หนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากก็ตาม ถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษ จำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และในกรณีเช่นนี้มีให้นำบทบัญญัติ มาตรา ๒๒๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ” ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การพิจารณา คดีอาญาในศาลพลเรือน แม้เป็นกรณีที่ต้องห้ามฎีกา แต่จะมีบทบัญญัติยกเว้นให้สามารถฎีกาได้ หากผู้พิพากษาผู้พิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษา หรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ อนุญาต หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกา จึงเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญาในศาลพลเรือน ให้โอกาสคู่ความสามารถฎีกาได้มากกว่าในศาลทหาร

/๖) ดังนั้น ...

^{๒๙} หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๕๐๓/๑๙๕๕ ลงวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๘

^{๓๐} หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร ๐๙๐๒/๔๗ ลงวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๖๘

๖) ดังนั้น เพื่อให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันของสิทธิในการอุทธรณ์ระหว่างคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน จึงควรกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก^{๓๑} หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก สามารถอุทธรณ์ต่อศาลทหารระดับเหนือขึ้นไปได้ เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนและสอดคล้องกับหลักสากลตามกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคห้า^{๓๒} และควรกำหนดข้อยกเว้นให้สามารถฎีกาได้ในกรณีที่ตุลาการผู้พิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์อนุญาต หรือหัวหน้าอัยการทหารลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกาก็ให้สามารถฎีกาได้ เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของคู่ความในศาลพลเรือน

๓.๓.๕ ความสอดคล้องกับหลักความเป็นอิสระของศาลและตุลาการ และหลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) ของศาลทหาร

๑) หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักการพื้นฐานของหลักนิติรัฐ โดยแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เพื่อตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจระหว่างกัน (check and balance) ฝ่ายตุลาการต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาที่ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากการแทรกแซงทั้งในทางองค์กร และในทางส่วนบุคคล โดยผู้พิพากษาต้องผูกพันตนเฉพาะภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น^{๓๓}

๒) โดยที่ศาลทหารเป็นองค์กรตุลาการที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับศาลพลเรือน จึงควรมีระบบการบริหารงานบุคคลที่ปราศจากการถูกแทรกแซงจากองค์กรภายในและภายนอก เพื่อให้ตุลาการสามารถวินิจฉัยคดีได้อย่างเป็นอิสระตั้งอยู่บนความเป็นกลางสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๘๘ วรรคสอง^{๓๔} และหลักการพื้นฐานว่าด้วยความเป็นอิสระของศาล (Basic Principles on the Independence of the Judiciary 1985)^{๓๕} นอกจากนี้ การพิจารณาคดีของศาลทหารควรยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชน เช่น การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย การมีทนายความ และการฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย เป็นต้น

/๓) การพิจารณา...

^{๓๑} ศาลที่ตั้งขึ้นเมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบอยู่ในยุทธบริเวณ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจได้ทุกบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคล

^{๓๒} ข้อ ๑๔ วรรคห้า บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย

^{๓๓} อ่างแล้ว, เชียงธรรมที่ ๓, น. ๓๑๑.

^{๓๔} มาตรา ๑๘๘ วรรคสอง ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง

^{๓๕} International Commission of Jurists, (๒๕๕๐), หลักการสากลว่าด้วยความเป็นอิสระและความรับผิดชอบต่อการสั่งคดีของผู้พิพากษา ทนายความ และอัยการ: แนวทางสำหรับนักปฏิบัติลำดับที่ ๑, น. ๘๗ - ๑๐๐.

๓) การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ แม้ผู้กระทำความผิดจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ก็ควรได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้และความชำนาญในคดีเฉพาะเรื่องนั้น ๆ เช่นเดียวกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น เนื่องจากการทุจริตและประพฤติมิชอบไม่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านการทหาร นอกจากนี้ ยังรวมถึงคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลชำนาญพิเศษอื่น ๆ เช่น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นต้น การพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผ่านกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวนจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน อันสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๓.๔ นอกจากประเด็นตามข้อ ๓.๓ แล้ว กสม. เห็นว่า การดำเนินคดีในศาลทหารอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินในการเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๓๑ จึงเห็นควรส่งข้อเสนอแนะฉบับนี้ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อพิจารณาตามหน้าที่และอำนาจต่อไป ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๒๑ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๖ ประกอบประกาศองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ เรื่อง แนวปฏิบัติในการรับส่งเรื่องระหว่างองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ ข้อ ๖

๔. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๒๙/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘ จึงมีมติดังนี้

๔.๑ ให้มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนไปยังรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีโดยกระทรวงกลาโหม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) ประกอบมาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒ เพื่อให้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑.๑ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๓ โดยกำหนดให้ศาลทหารในเวลาปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาทหาร

/กฎหมาย...

กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร และกฎหมายอื่นในทางอาญาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ในคดีซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในขณะกระทำผิดเท่านั้น

๔.๑.๒ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๓๖ ให้เฉพาะในกรณีที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในภาวะสงครามเท่านั้น ศาลทหารจึงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาดังกล่าวกับพลเรือนในเขตที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกแต่ไม่ได้มีการรบหรือภาวะสงคราม ศาลพลเรือนจะยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ

๔.๑.๓ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๕๑ โดยกำหนดให้อัยการทหารมีอำนาจร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในศาลทหารได้เช่นเดียวกับศาลพลเรือน และแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๕๓ โดยกำหนดให้กรณีผู้เสียหายที่ฟ้องคดีต่อศาลทหารมีสิทธิร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้เช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลพลเรือน

๔.๑.๔ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๖๒ โดยกำหนดให้มีข้อยกเว้นในการฎีกาได้ ในกรณีที่ตุลาการซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลทหารชั้นต้นหรือศาลทหารกลางอนุญาต หรือหัวหน้าอัยการทหารลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกา เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยในศาลพลเรือนดังเช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๑ ทั้งนี้ เพื่อให้สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้รับการคุ้มครองและสอดคล้องกับหลักสากล

๔.๑.๕ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๖๑ วรรคสอง ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ กรณีที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกซึ่งไม่อยู่ในเวลาที่มีการรบหรือภาวะสงคราม สามารถอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลทหารระดับเหนือขึ้นไปได้ เพื่อคุ้มครองสิทธิอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความให้ได้รับการพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยศาลที่สูงกว่า ตามกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคห้า

๔.๑.๖ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๔ โดยกำหนดให้คดีขำฉัญพิเศษ รวมถึงคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

๔.๒ ให้ส่งข้อเสนอแนะฉบับนี้ไปยังผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อใช้ประกอบการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจในการเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๒๑ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการ

สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๖ ประกอบประกาศองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ เรื่อง แนวปฏิบัติ
ในการรับส่งเรื่องระหว่างองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ ข้อ ๖

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์

นางปรีดา คงแป้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์

นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

